

Culemborg, aan de Lek

Culemborg, aan de Lek

Belevenissen onderweg

Het is vrijdag 21 augustus 2015.

Ik zit hier op een bankje, in Culemborg, aan de Lek bij de veerstoep. De veerpont is net vertrokken. Even wachten dus. Maar dat is voor mij geen straf. Links over de spoorbrug nadert bedaard de stoptrein naar Culemborg, er passeert een intercity naar Utrecht. Het is wat heilig weer, hoge sluierwolken, dun zonnetje, wat drukkend. Het is stil, windstil. Ook even geen geluid van langsvarende schepen.

Dan ver in het noorden op het spoor een dof staccato dat snel aanzwelt. Op de aanbrug zie ik een korte trein. Een trein getrokken door twee stoomlocs die als lange windhonden de brug over jagen. Met gillende stoomfluit roffelt de trein over de boogbrug, een uitbundig saluut aan de rivier en aan de stad.

De cirkel is rond. Even, dit moment, ben ik volmaakt gelukkig.

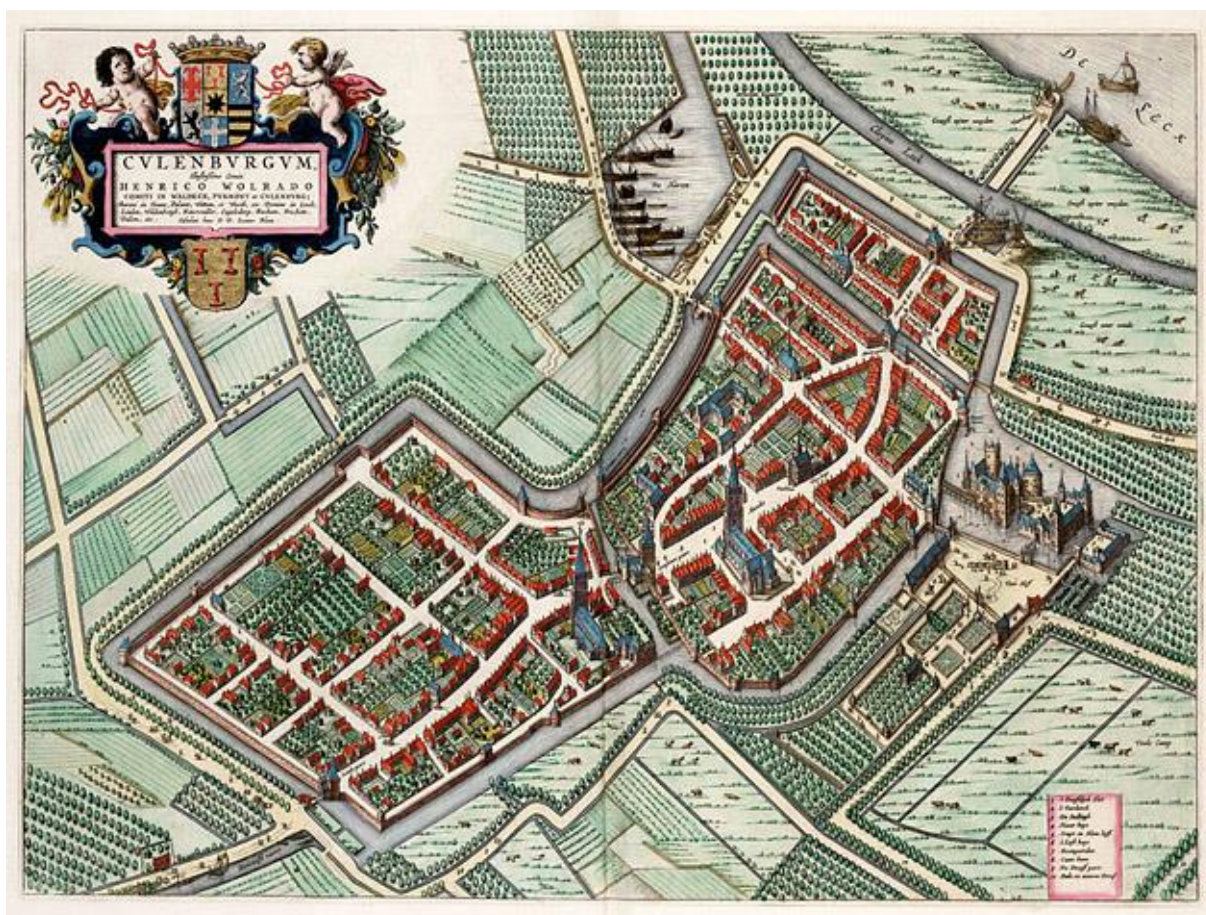

Kuilenburg, 1621.

Ik lummel wat rond aan de oever van de rivier, bij het veer. Vette klei plakt aan mijn schoenen. Het is een warme zomerdag. De veerboot steekt net van wal, zie ik. Aan boord twee marskramers, hun zware gepak afgegespt en voor hun voeten neergezet.

Aert de veerman laveert behendig naar de overkant. Dat valt nog niet mee. Er is weliswaar weinig stroming, maar het water staat laag, en halverwege is er een ondiepte. Aert van 't veer weet er wel weg mee. Hij doet me denken aan Charon, de veerman op de Styx.

Aert, van 't veer, zo wordt ie genoemd, naar het werk dat ie doet, of ook wel Aert van der veer. Hij zal vlakbij het veer wonen, vermoed ik zo. Misschien dat ie alleen al daarom Van 't Veer of Van der Veer genoemd wordt. Hoe dan ook, Aert (Arnoldus) zal hier in Culemborg de stamvader worden van een familie van der Veer, van mijn familie van der Veer. Maar dat weet ie nog niet.

1745.

Het is 6 november. Een stille herfstdag. Ik zit in de gelagkamer van het veerhuis aan de Lek een groot bord dampende boerenkool weg te werken. Vanmiddag ontmoette ik in Culemborg bij dat prachtige stadhuis aan de Markt mijn voorvader **Arnold Claesse van der Veer**. Hij stond er wat te buurten met drie anderen. Wijdbeens, de handen in de zakken, stonden ze op hun gemak tabak te pruimen. Af en toe spiersten ze wat pruimvocht in een strakke straal in de goot achter zich. Vond ik wat minder smakelijk. Maar ze hadden mooie verhalen, dat dan weer wel.

Enkele jaren daarvoor nog sprak ik de vader van Arnold, **Nicolaas Cornelisse van der Veer**. Diens vader, **Cornelis Aertse**, heb ik nooit gekend. Allemaal eenvoudige ambachtslieden die vaak werkten in de plaatselijke lintweverijen, of die zelf een weverijtje hadden. ZZP-er, avant la lettre.

Je zou denken dat ze van chique kom af zijn, met die dubbele voornamen. Zo iets als Roderick-Jan of Pieter-Diederik. Maar dat zit anders. Die tweede voornaam is die van hun vader. Daar duidt dat ‘-se’ op, in de betekenis van ‘zoon van’. Die vadersnaam kregen ze vaak toegevoegd om ze te kunnen onderscheiden van anderen met dezelfde voornaam. Wellicht waren dat dan neven (of nichten) die allemaal met hun eerste voornaam vernoemd waren naar hun grootouders. Zo was Arnoldus Claesse de zoon van Nicolaas (Klaas) Cornelisse, die op zijn beurt de zoon was van Cornelis Aertse. De laatste zal dan de zoon geweest zijn van ene **Aert** of Arnoldus.

Precies zo ken ik in mijn eigen familie mijn neven als Ben van Jan, Ben van Jo, Ber van tante Gien, Ben van Ben, Ben van Marie. En hebben wij het over Martha van ome Jo, Martha van Marie, Martha van Mies, en over Margreet van Ben, Margareth van Regien en Marga van Henk. Geen dikdoenerij dus, nu niet, en in 1700 niet. Alleen maar duidelijk.

Raadhuis Culemborg

1830.

Ik zit op een bankje bij het veerhuis. Vanuit de stad nadert over de Veerweg een paard en wagen. De wagen volgeladen met huisraad. Er zitten ook nog enkele mensen op, zie ik nu. Een man en een vrouw, en een stel kinderen, van groot tot klein.

De voerman houdt stil boven aan de veerstoep. De veerboot is zojuist vertrokken. De kinderen klauteren van de wagen en rennen naar de waterkant. Moeder de vrouw blijft achter op de wagen, een peuter dicht naast zich. De vader loopt naar mij toe.

“Mag ik effe bij je aanschuiven? Het duurt best een tijdje voor dat ie terug is”.

“Natuurlijk! Plaats genoeg!”

De man, dik veertig schat ik, flinke snor, pakt zijn buidel tabak en stopt een pijpje.

“Waar gaat de reis naar toe, als ik vragen mag?”

“Tsja, jong, we verhuizen naar Zeist. Het zijn geen beste tijden. Mijn baas, passementwever, heeft geen werk meer voor me. Maar in Zeist kan ik aan het werk bij een oude kennis van me. En gelukkig ook in mijn eigen vak, als zijdewever”.

“Gelukkig maar. Want zo te zien zijn er best wat monden te voeden.”

“Daar hè je gelijk in. Trouwens, ik ben Jan, Jan van der Veer. Officieel heet ik **Johannes Carolus**, maar dat is alleen voor zondags in de kerk. En voor als ik de pijp uit ga. En zij daar”, hij wijst met zijn pijp naar de vrouw op de wagen, “is **Sybilla**, mijn vrouw. Een best wijf”.

De kinderen keilen steentjes over het water.

“Jongens! Let op Bernard! Hij dondert zó het water in!”

“Ja, die kleine Bernard. Ik mot hem goed in de gaten houwe. Hij is vijf, een aardig jochie, maar ook op z’n tijd een deksels jong, een flinke heetbroek.”

Die **Bernard**, Bernardus Petrus in de boeken, wordt nog ooit de opa van mijn opa Bernard. Maar dat weet hij niet.

De boot legt weer aan.

“Kom jong, ik stap maar eens op”.

“Nou, meneer van der Veer, ik wens u veel geluk in Zeist. Het allerbeste!”

Jan klopt zijn pijp leeg op de hak van zijn schoen en loopt op zijn gemak naar de boot. De kinderen zijn al aan boord, en de voerman leidt zijn wagen behoedzaam over de klep de boot op. De schipper maakt los, en de pont giert vlot de rivier op.

Ik zwaai nog even naar Jan. Hij zwaait opgewekt terug. En ook al heeft hij nu weer werk, veel geluk zal hij in Zeist niet vinden. Want twee jaar later overlijdt hij. Zijn vrouw Sybilla houdt de zorg voor acht opgroeiende kinderen, en zal Jan 35 jaar overleven. Inderdaad, een best wijf.

En later.

De kleine **Bernard** groeit op in Zeist en trouwt daar in 1852 met **Maria de Greeff**, naaister, dochter van een zeepziedersknecht. Van beroep is Bernard dan weversknecht. Nog in 1852 krijgen Bernard en Maria hun eerste zoon, en naar oud gebruik vernoemen ze die naar de vader van de vader, Johannes Carolus. Naar de Jan dus die in 1830 naar Zeist verhuisde.

Deze **Johannes Karel** trouwt in 1884 in Utrecht met de Utrechtse **Cornelia Kuijper**. Op zijn beurt wordt Johannes Karel in 1890 de vader van **Bernard**, mijn opa. Oud zal deze Johannes Karel (roepnaam Karel?) niet worden. Hij zou stoflongen gehad hebben. Van de dokter moet hij veel drinken. Dat doet hij dan ook, zo vertelde zijn dochter Bep, zuster Gonzaga, vele jaren later, met een zuinig mondje. Johannes Karel is steenhouwer, en werkt in Utrecht aan de restauratie van de Domkerk, vandaar wellicht die stoflongen. Begin 1900 krijgt hij maagklachten. Het blijkt maagkanker te zijn waaraan hij in 1911 overlijdt.

Cornelia overleeft Johannes Karel vele jaren. Ze trekt in Utrecht in bij haar kinderen Willem en Lena die beiden ongetrouwd blijven. Willem maakt promotie bij de PTT en krijgt een andere baan in Rotterdam. Ze verhuist met hen mee naar Rotterdam. Bernard komt af en toe bij hen op bezoek en neemt dan enkele kinderen met zich mee. Cornelia sterft in 1931.

1926.

Het is 8 september en ik heb net mijn bankje weer gevonden. Over de oude spoorbrug links van mij komt vanuit Utrecht een trein. Een lange sneltrein, getrokken door een elegante groene stoomloc, van de serie 3700 zie ik.

In de voorlaatste wagon zit **Bernard** met **Martha** en hun zeven kinderen. Op Utrecht Centraal heeft hij zojuist bij het instappen de conducteur amicaal begroet, hij kent hem. Bernard (Bernardus Petrus) begon ooit in Utrecht als pijpenmaker en schrijnwerker bij orgelmaker Maarschalkerweerd, maar sinds 1919 is hij aan het spoor. Bernard, rijzige gestalte, kort stekeltjeshaar, flinke snor, een ietwat nors voorkomen, is in een prima humeur, en daar heeft hij alle reden toe. Hij kan weer aan het werk! Op zijn oude standplaats Utrecht was er voor hem bij het spoor als remmer geen werk meer. Een jaar lang stond hij op wachtgeld, met het vooruitzicht van ontslag. Geen prettig vooruitzicht als je een groot gezin moet onderhouden. Maar nu is hij op weg naar zijn nieuwe baan, in Eindhoven. Maandag 12 september gaat hij aan de slag.

De jongens, **Jo**, **Henk** en **Jan**, vergapen zich aan het uitzicht. Het geratel op de lange stalen brug hier bij Culemborg maakt indruk op deze Utrechtse jochies van 9, 8 en 6. **Cor**, **Regien** en **Marie** vinden de treinreis vooral spannend. En kleine **Mies** slaapt rustig door bij haar moeder. Na een goed uur stappen ze uit in Eindhoven. Een nieuwe wereld in, een nieuwe toekomst tegemoet.

Bernard en Martha krijgen er nog twee kinderen, **Ben** en **Martha**. Lang zal het gezin niet in Eindhoven blijven, want in 1933 wordt Bernard, conducteur inmiddels, overgeplaatst naar Tilburg. Daar wordt hij de 'stamvader' van een heuse spoorfamilie. Na de oorlog trouwen zijn kinderen en komen er vele kleinkinderen. Maar liefst zes van zijn kleinzonen krijgen de naam Bernardus. Ik ben er daar een van. De kleindochters zullen gelijk op gaan. Zes worden genoemd naar Martha / Margaretha.

Nog even terug naar mijn opa Bernard en zijn kinderen. Ook Bernard en zijn vrouw Martha hebben hun kinderen namen gegeven volgens de aloude traditie. Zo is Jo vernoemd naar de vader van Bernard, de steenhouwer, en werd hij bij zijn geboorte in 1917 bij de Burgerlijke Stand ingeschreven als Joannes Carolus. Zijn jongere broer Henk, mijn vader, kreeg de namen Hendrikus Bernardus. Henk werd vernoemd naar zijn vader Bernard en naar de vader van Bernard's moeder, Hein (Hendrikus) Vermij, die tientallen jaren lang turfschipper was tussen Vinkeveen en Utrecht. Schepen en treinen, in de familiegeschiedenis zijn ze nooit ver weg.

En verder. Zoon Jan (Johannes Hermanus) wordt vernoemd naar Jan, een broer van Martha. Cor (Cornelia Maria Antonia) krijgt haar naam van de moeder van Bernard. Gien/Regien (Regina Maria Johanna) wordt genoemd naar Regina, de moeder van Martha. Marie (Maria Theodora) krijgt haar naam van Dora, een zus van Bernard. En Mies (Maria Johanna) is genoemd naar tante Mie, de lievelingszus van Martha. Uiteindelijk kwamen Bernard en Martha ook zelf aan de beurt. Ze noemden hun jongste zoon Ben (Bernardus Petrus) en hun jongste dochter Martha of Map (Margaretha Hendrika).

Het is een naamgeving die eeuwenlang voorspelbaar was, en die verliep volgens ongeschreven familieregels. Misschien sociaal gedwongen, maar toch ook wel mooi, met de vertrouwdheid en de schoonheid van de traditie. Soms met een vermoeden wie de lievelings broer of zus was van de naamgevende vader of moeder. En steeds met de vrijheid om eigentijdse roepnamen te gebruiken. De doopnamen en de namen bij de gemeente, hoe welluidend soms ook, bleven vaak gereserveerd voor de zondag en voor de rouwkaart. Maar de roepnamen waren de namen voor alledag. Zoals Henk en Hein voor Hendrik, Ben en Ber voor Bernard, Cor, Corrie en Cora voor Cornelia, Regien of Gien voor Regina, John en Jan voor Johannes, Mies voor Maria. En Marretje, Martje, Martha, Marga, Margreet en Margareth voor het chique, eeuwenoude Margaretha.

1965.

Het is vandaag 24 juni. Ik zit op het bankje bij het veer. De pont vaart onverstoort heen en weer. Over de oude spoorbrug trekken regelmatig blauwe locomotieven van de series 1100, 1200 en 1300 hun lange treinen naar Eindhoven, Utrecht en verder.

Een frisse wind waait over het water. Ik maak mijn hoofd leeg. Heb de hele dag zitten spitten en ploeteren in de oude doop- en trouwboeken van de rooms-katholieke parochie Sint Barbara hier in Culemborg. De pastoor had me vanochtend vriendelijk ontvangen, met een belangstellend praatje en een kopje koffie. Hij had daarna in de sacristie de boeken op de grote tafel gelegd, en mij verder alleen gelaten.

Ik liep helemaal vast. Er bleken tussen 1700 en 1800 grote gaten te zitten in de registratie van de huwelijken en de dopen. Totdat ik ontdekte waar dat mee te maken had! In die tijd hadden in deze contreien heftige tegenstellingen bestaan tussen de rooms-katholieken en de oud-katholieken. Beide hadden hun eigen doop-, trouw- en begrafenisboeken. Het hing er dus maar vanaf in welke kerkgemeenschap je trouwde, je kinderen liet dopen of begraven werd. Zo bleken verschillende van mijn voorvaders niet rooms te zijn geweest maar oud-katholiek. Maar hier in deze roomse boeken doken ze in 1818 weer op, toen **Jan van der Veer**, aanvankelijk oud-katholiek ('Jansenista'), en zijn vrouw **Sybilla**, rooms-katholiek, hun latere kinderen niet meer in de oud-katholieke kerk lieten dopen, maar in de roomse. Sindsdien was en bleef familie van der Veer rooms-katholiek.

Ik kan weer verder in mijn speurtocht naar de oorsprong van mijn familie, maar dan in de boeken van de oud-katholieken. Ik ga dadelijk tevreden terug naar Tilburg, naar huis. Met de trein.

Rooms-katholieke kerk Sint Barbara

Oud-katholieke kerk H.H. Barbara en Antonius

1988.

Het is een mooie zomerdag in augustus. Ik zit met pa op het bankje bij de pont. Over de nieuwe spoorbrug nadert een gele 1600 met de intercity naar Maastricht.

Hier, aan de rivier bij de pont en de brug, pauzeren we een tijdje. We zijn met de auto op weg naar Utrecht. Wat we daar precies gaan doen, weet pa niet. Maar hij zal het wel vermoeden, denk ik. Op de A2 doemde voorbij Zaltbommel een file voor ons op. We besloten afslag Geldermalsen te nemen, en binnendoor via Culemborg verder te rijden. Zo kwamen we hier terecht.

Over de brug trekt wéér een 1600 een lange trein. Dit keer een eindeloze sleep goederenwagons. Nu richting Amsterdam. **Henk** kijkt hem na.

“Ja, het is een mooie nieuwe loc. We hadden er weinig onderhoud aan. Dat was bij de 2300 en de 2400 wel anders. Daar stonden we regelmatig dagen aan te lassen en te sleutelen.”

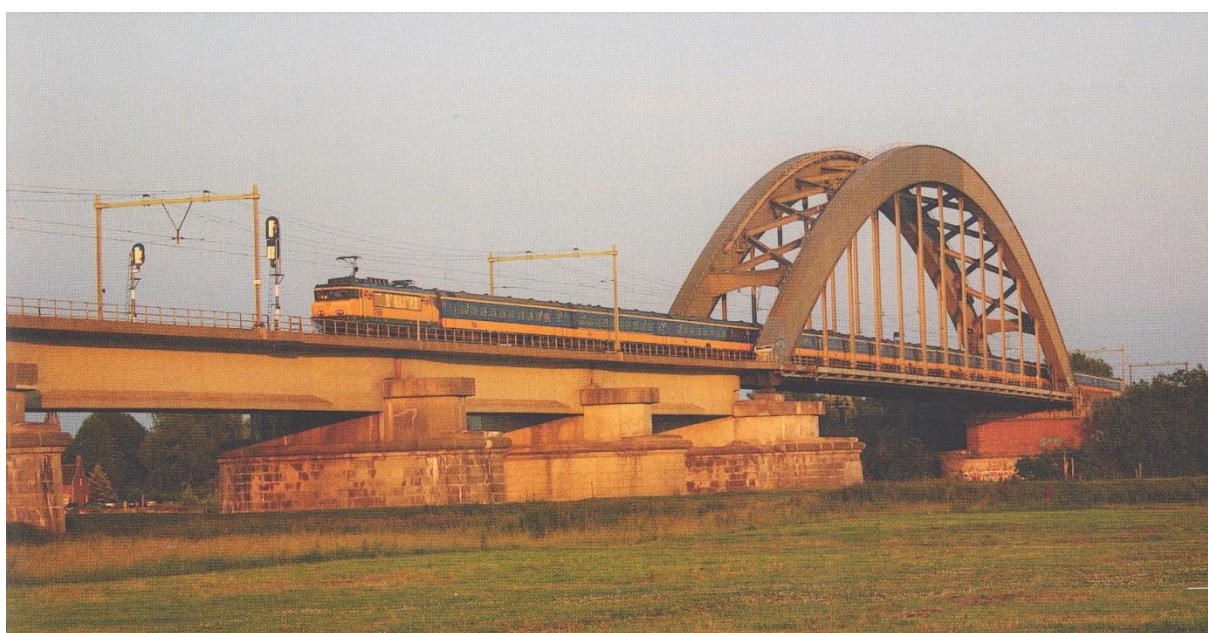
Henk is de vader van acht kinderen. Daarvan ben ik de oudste. Als oudste zoon werd ik vernoemd naar mijn opa, maar ook naar mijn vader. Zo heet ik in de registers van de Burgerlijke Stand Bernardus Hendrikus, met als vroom toevoegsel Jozefus. Ik ben trots op die oude, historische naam Bernardus. Als roepnaam had ik daarom ook liever de naam Bernard gehad dan Ben. Maar het zij zo.

Henk is al een paar jaar met pensioen. Op de Werkplaats in Tilburg heeft hij als koperslager en pijpenmonteur na de oorlog alle typen locomotieven onder handen gehad. Van stoom, diesel tot elektrisch. Ik vond het van kinds af aan machtig interessant, al die indrukwekkende locomotieven waar hij aan werkte.

Henk ziet er wat grauw uit. Hij is moe, al een hele tijd.

We stappen op. We rijden voorzichtig de gierpont op. In Utrecht zal Henk in de Biltstraat, op zijn oude schoolplein en bij zijn geboortehuis in de Bekkerstraat honderduit vertellen over zijn kinderjaren. Hij had er een gelukkige jeugd.

Dit wordt pa's laatste zomer. Maar dat weten we nog niet. Gelukkig maar.

2020.

12 september. Dit is het jaar waarin de Coronapandemie begon. Het Coronavirus bedreigt de levens van de mensen en beperkt ons in ons doen en laten.

‘Blijf binnen’, ‘Maak geen reizen die niet noodzakelijk zijn’, dat was maandenlang het parool. Maar sinds kort zijn de teugels wat gevierd. Daarom benut ik vandaag de kans, en stapte ik op de trein voor een rondreis. Corona-proef, dat wel, met in de trein een mondkapje op. Is vervelend, maar het went.

Vanmorgen vertrokken uit Breda, zit ik nu in de trein van Den Bosch naar Utrecht. Altijd een mooi traject, met zijn bruggen over de grote rivieren. Vanaf de brug bij Culemborg zie ik dat de pont ligt aangemeerd aan de stadskant. Nauwelijks verkeer. Het bankje bij de veerstoep staat er verlaten bij.

Ooit zal ik daar weer zitten. Dan zit ik daar, **Ben** (Bernardus Hendrikus Jozefus), met mijn zoon **Joris** (Joris Hendrik Bernard) en zijn vrouw **La'shan**. En ravotten daar hun kinderen **Joya** (Joya Maria) en **Bodhi** (Bodhi Michael Bernard). Mensen met namen die symboliseren dat je het leven krijgt van je ouders en je voorouders, het leven, dat jij zelf op jouw beurt weer doorgeeft aan je kinderen en volgende generaties. Het is een troostrijke gedachte die me verzoent met de vergankelijkheid van het bestaan.

We zullen elkaar wijzen op de treinen en de schepen die voorbij gaan.

Ja, alles en iedereen gaat voorbij, als een rivier op weg naar de zee. Panta rhei, zeiden de oude Grieken al, alles stroomt, alles gaat voorbij, alles verandert. Het leven is ook een voortgaan waarbij we niet alleen met anderen samen onderweg zijn, maar ook als individu onderdeel zijn van een groots, mysterieus en universeel geheel.

Nergens ervaar ik dat alles zo indringend als daar bij de veerpont, aan de Lek, daar onder aan de spoorbrug bij Culemborg. Voor mij een plek van overpeinzing, een ‘plaats van herinnering’, een ‘lieu de mémoire’.

2015.

Het is vrijdag 21 augustus 2015.

Ik zit hier op een bankje, in Culemborg, aan de Lek bij de veerstoep. De veerpont is net vertrokken. Even wachten dus. Maar dat is voor mij geen straf.

Ik ben op deze zomerse dag op pad met **Truus** mijn vrouw, haar broer Toon en zijn vrouw Dien. Een cadeautje voor Toon vanwege zijn tachtigste verjaardag. We maken een rondwandeling door een machtig stukje Hollands rivierenlandschap. Ja, machtig in meerdere betekenissen. We zijn vanmorgen vertrokken bij het Werk aan het Spoel, een historisch verdedigingswerk uit de tijd van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Ooit moest vanaf daar Holland en Utrecht door inundatie verdedigd kunnen worden tegen de vijand. We struinden door de uiterwaarden, groen, sappig en kleurig, met lange stroken paars-rose-witte balsemien langs de kades. Zo bereikten we de pont van Culemborg via een ander machtig werk, de spoorbrug bij Culemborg: in de uiterwaarden te zien als een lange aanbrug, over de rivier een imposante boogbrug die fier zijn omgeving domineert. Hollandser kan niet.

Aan de westkant van de brug heeft Kees Wielemaker zich geïnstalleerd. Een man die al jarenlang met passie en gevoel voor sfeer de brug en de treinen fotografeert. Hij wacht geduldig op wat er komen gaat. Over enkele minuten, weet hij, passeert de stoomtrein van de Veluwsche Stoomtrein Maatschappij op weg naar Zuid Limburg. Hij zal er een foto van maken, en opnemen in zijn fotoboek. Maar dat alles weet ik dan nog niet. Pas jaren later zal ik het prachtige fotoboek van Kees Wielemaker in handen krijgen: 'De spoorbrug over de Lek bij Culemborg'.

Dan hoor ik ver in het noorden op het spoor een dof staccato dat snel aanzwellt. Op de aanbrug zie ik een korte trein. Een trein getrokken door twee stoomlocs die als lange windhonden de brug over jagen. In de voorlaatste wagon zie ik mijn opa Bernard staan, op weg naar Eindhoven. Aan het raam zitten de jongens Jo, Henk en Jan. Ze zwaaien enthousiast. Verrast zwaai ik terug. Met gillende stoomfluit roffelt de trein over de boogbrug, een uitbundige groet aan de rivier en aan de stad.

De cirkel is rond. Even, dit moment, ben ik volmaakt gelukkig.

De pont is terug. Hij ratelt zijn klep met een klap op de veerstoep. Auto's en fietsers gaan er af en gaan er op, vlot en gedisciplineerd, met oog voor de anderen. Wij volgen. Dadelijk langs de andere kant van de Lek eerst weer onder de spoorbrug door. Dan verder door de uiterwaarden en met het Liniepontje terug naar het Werk aan het Spoel. Ja, ook zó maken we vandaag een cirkel rond.

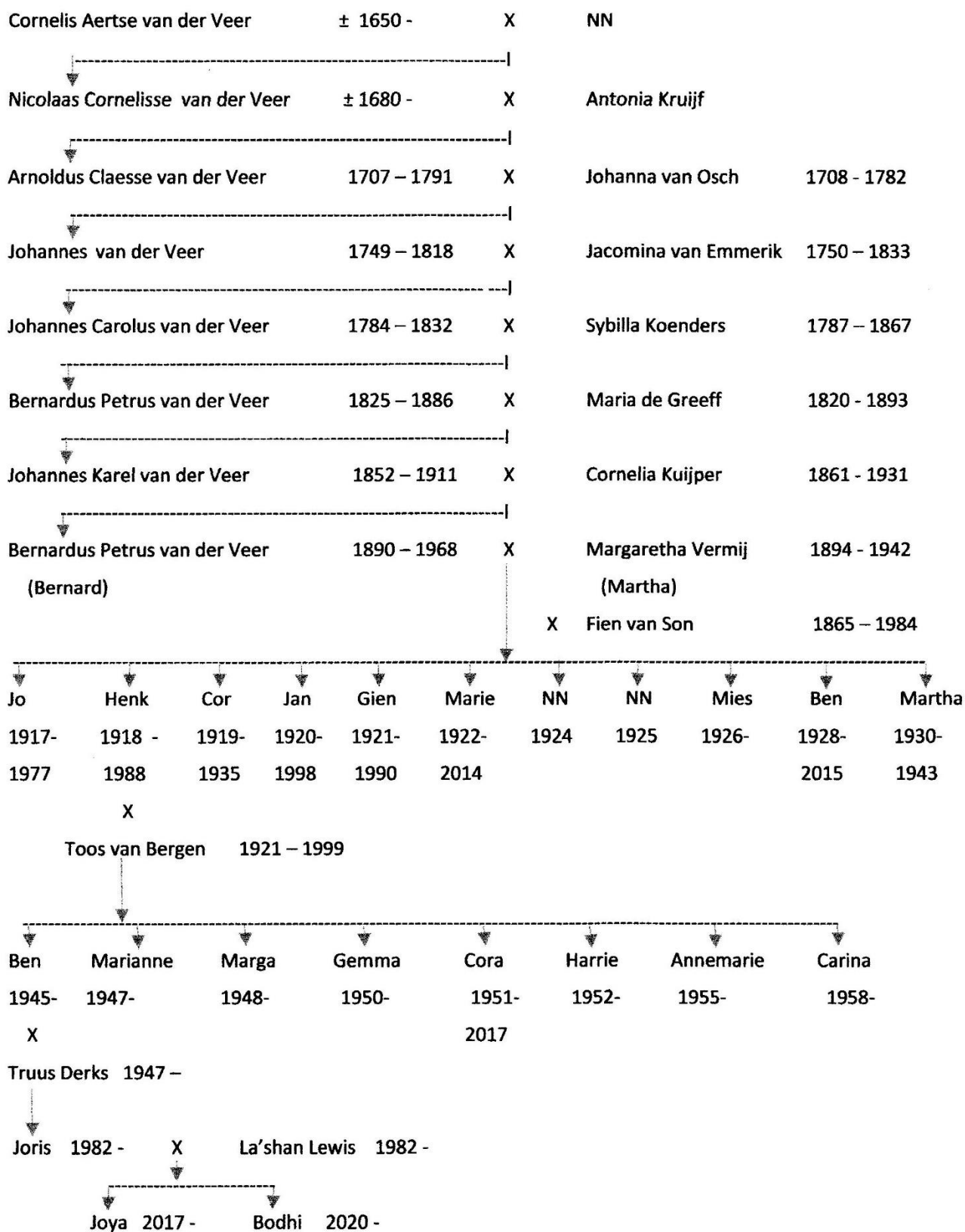

o o

Aert van der Veer

± 1620 -

Stamreeks Ben van der Veer

Documentatie

- Hendrien van Beek - Tieland
- Kwartierstaten van der Veer en Vermeij. 2009, 2011.
- Parentelen van der Veer en Vermeij. 2009, 2011.
- Gezinsbladen.
- John van der Veer e.a.
- Boekje i.v.m. reünie familie van der Veer 1984.
- Hannie van der Veer – van de Laak
- Fotoboek Stamboom familie van der Veer. 2017.
- Ben van der Veer e.a.
- DVD Reünie familie van der Veer 2009.
- Ben van der Veer e.a.
- Familie van der Veer, 100 jaar spoor. 2016.
- Ben van der Veer
- Henk Honderd. 2018.
- Familiecollecties.

Colofon

‘Culemborg, aan de Lek’ werd geschreven en samengesteld door Ben van der Veer.

De foto's 1, 2, 3, 9, 10 werden gemaakt door Kees Wielemaker.

De foto's 4, 5, 6, 7, 8 zijn afkomstig van internet.

De kaart van Culemborg (foto 4) is een kaart van Johannes Blaeu uit 1649.

Ben van der Veer

ben.vanderveer@kpnmail.nl

Breda, 17 maart 2021